

Erling Berge

«Reinventing the commons» i Bodø

Den femte internasjonale konferansen til The International Association for the Study of Common Property (IASCP), 24.-28 mai 1995.

Den 24 mai møttest 340 deltakarar frå 54 land i Bodø til den 5 verdskonferansen for «The International Association for the Study of Common Property».

Hovedtema for konferansen var korleis institusjonelle ordningar som eigedomsrettssystem av typen individuell (privat) eige, felleseige eller statleg eige, påverkar ressursbruken. Hovedhypotesen er at graden av bærekraft i bruken av ein ressurs vert fastlagt gjennom dei institusjonelle ordningane som brukarane må arbeide innanfor.

«Reinventing the Commons»

Programkomiteen valde «Reinventning the Commons» - Gjenoppfinning av allmenningen - som tema. Gjennom all kjent historie har allmenningar funnest som ein integrert del av ressursforvaltninga i lokalsamfunn rundt om i verda. Med framveksten til den moderne staten og den kapitalistiske økonomien, fann lokalsamfunn som forvalta ressursar som allmenningar seg i ein utsett posisjon. Sakte men sikkert tapte dei kampen mot dei som arbeidde for statleg eige eller individuell eige av ressursane. Den etablerte tradisjonsbaserte kunnskapen som var innbakt i allmenningsinstitusjonane hadde ikkje ei form som gjorde den lett skjønneleg for byråkratar sjølv i dei høve byråkratane var villig til å vurdere almenning sin-

tusjonen på sjølvstendig grunnlag. Og ikkje sjeldan var allmenningsinstitusjonane forma slik at dei hadde vanskar med å tilpasse seg endringar i omverda. For å overleve må den praktiske kunnskapen om allmenningen sine gode sider reformulerast i vitenskapens analytiske språk.

Dette poenget kan illustrerast ved ei nyleg lovendring gjort i Noreg. Den tankelause forvitringa av gamle institusjonar er ingen spart for. I 1992 sletta Stortinget ein meir enn 800 år gammal lovparagraf i lova om allmenningar. Dei sletta da den eldste og mest fundamentale paragrafen i allmenningslova (og kanskje den eldste paragrafen med ubroten eksistens i heile lovverket vårt?). Ein del av kulturarven vår gjekk tapt. Vi bør bøye hovuda våre sorg over det.

Men endringa har vidare implikasjonar enn som tapt kulturminne. Ser vi på ordlyden i paragrafen som har stått uendra frå den først vart nedskreven omkring år 1100 i Frostatingslova, gjennom Magnus Lagabøter si lovbok frå 1274, Christian IV's lovbok frå 1604, Christian V'lov frå 1687 og alle dei mange endringane i almenninglova frå 1687 fram til 1992, synest den ikkje så bemerkelsesverdige. Paragrafen seier berre «Allmenningane skal vere som dei har vore frå gammalt av». I 1992 fann Stortinget at tida var inne for å slette denne paragrafen. Ingen av dei

som sit med rettar i allmenningane protesterte. Kvifor var det i 1992 trong for å slette ein paragraf som hadde gjort teneste i meir enn 800 år?

Når vi skjønner kvifor Stortinget fann det «naturleg» å fjerne denne paragrafen skjønner vi og kvifor det i 1995 er nødvendig å gjenoppfinne allmenningen.

Det er mi tru at lovmakarane i dag har vanskeleg for å skjønne kva meining som ligg innbakt i denne enkle paragrafen. Ved første lesing synest den tyde på at den skal verne allmenningane mot endring. Men at «allmenningane skal vere som dei har vore frå gammalt av» tyder ikkje at allmenningane har stått uendra i 800 år. Og lovendringa tyder heller ikkje at no vil regjeringa skaffe seg rom for å endre på dei. Allmenningane i Noreg har sett minst like mye endring som resten av dei norske institusjonane for ressursforvaltning. Og om ein skulle driste seg til å spå om framtida må det vere at lovendringa vil innleie ein periode med mindre endring enn før.

Kvifor er så denne paragrafen så viktig? Eg trur denne paragrafen går til kjernen av relasjonen mellom folk og statsmakt. Betydninga av paragrafen ligg i at den fortel folket at Kongen vil verne rettane deira i allmenningen. Rettane deira vil forbli slik folk trur dei alltid har vore. Paragrafen står opp under trua på rettsstaten. Den forsikrar folk om at når dei kjenner rettane sine krenka vil Kongen sjå til at dei får rettane sin attende - slik folk meiner dei har vore frå gammalt av.

Derfor trur eg at slettinga av denne paragrafen er meir enn eit kulturhistorisk tap. At paragrafen kunne slettast utan motforestillingar tyder på at å bygge opp tillit til rettsstaten ikkje er eit viktig tema i dagens lovgjeving. Borgarane sin tillit til rettsstaten vert te-

ken for gitt. At tillit og bærekraftig ressursbruk er skjøre konstruksjonar synest ikkje vere erkjent.

Den lettvinde slettinga av den eldste paragrafen i allmenningslova kan derfor stå som ein illustrasjon av kor viktig det er å finne opp på nytt ikkje berre allmenningen, men også rettsstaten. Ein konklusjon som synest vekse fram av dei mange og varierte arbeida til medlemmene i IASCP er at rettsstaten er svært viktig som føresetnad for bærekraftig bruk av ressursar og dermed også for livsvilkåra for dei menneskja som har utkommet sitt frå desse ressursane.

Det kan i mange samanhengar vere interessant å ta som arbeidshypotese at nasjonane sin rikdom i større grad er fundert på rettsstaten enn på fri konkurranse mellom økonomiske aktørar. Ein kan til og med seie at fri konkurranse mellom økonomiske aktørar føreset rettsstaten. Aktørane kan vere frie berre i den meining rettsstaten gir alle borgarar fridom innan lovas grenser.

I vår samheng tyder det å «finne opp allmenningen på nytt» den vitskapelege granskinga og leitinga etter ei djupare forståing av korleis og kvifor allmenningsinstitusjonar kan forvalte ressursar rettferdig og bærekraftig i ei omskifteleg verd og på ein måte som gjer ressursane til eit gode for dei lokalsamfunn som er avhengig av dei for å overleve. Denne gjenoppfinninga er no komen langt innan forskarsamfunnet og IASCP er i forskningsfronten

IASCP og verds-konferansane deira

IASCP vart etablert i 1989 med stønad frå Ford Foundation og «National Academy of Science» i USA, og har vokse raskt slik at foreininga i dag omfattar eit nettverk på omlag 4.500 vitskaps-

menn/ kvinner og ressursforvaltarar i alle fem verdsdelane. I 1993 tok foreininga over ansvaret for publiseringa av «The Common Property Resources Digest» som vert publisert i samarbeid med School of Forestry & Environmental Studies, Yale University. «The Common Property Resources Digest» voks, med stønad frå Ford Foundation, fram som eit kontaktorgan for eit tverrfagleg forskarnettverk oppteke av dei same problema som medlemmene i IASCP og fungerte frå starten som eit kontaktorgan for foreininga.

Føremålet for IASCP er å auke kunnskapen om og betre forvaltningsinstitusjonane for naturressursar som er (eller kunne vore) eigd og brukt i fellesskap av lokalsamfunn i utviklingsland så vel som i utvikla land. Måla for IASCP er å stimulere til utveksling av kunnskap på tvers av disiplingrenser, mellom ulike område i verda og mellom ulike typar av ressursar. Måla er også å fostre gjensidig utveksling av kunnskap og praktisk innsikt og å arbeide for høvelege institusjonelle former.

Sidan ressursar som vert brukt i fellesskap (utanom luft og hav) finst mest i utviklingsland, vil hovedtyngda av den internasjonale forskinga foregå i utviklingsland og resultatane av forskinga vil internasjonalt ha stor interesse for problema omkring ressursforvaltning i U-land. Men sidan både fisken i havet og beiteressursen som reinen gjer seg nytte er felleseigedom, vil dei måla IASCP har sett seg ha stor substansiell interesse for dei nordiske landa.

Dette har ført til at relativt mange nordiske forskarar og forvaltarar har delteke aktivt i foreininga samtidig som også den nasjonale aktiviteten er aukande. Ein viktig grunn til at det var vi i Noreg som vart spurt om å arrangere konferansen i Europa er at Noreg ved inngangen til 90-åra kanskje hadde

Europas breiaste forskingsmiljø på dette temaet. Eit seminar (støtta av NFR) om «Lovgjeving og forvaltninga av ikkje-private ressursar» som vart arrangert i Lofoten 16.-21. februar 1993, vekte positiv interesse i det internasjonale miljøet og bidro også til den konkrete forespørselen.

Årlege verdskonferansar er eit viktig element i IASCP sitt arbeid for å utveksle nye forskingsresultat og aktuell felterfaring, og for å formidle desse til avgjerdstakarar og allmenta. Den første konferansen vart halden i North Carolina i 1990, den andre i Winnipeg i 1991. Denne tok særleg for seg ressurs-spørsmål i nordområda. Den tredje verdskonferansen vart halden i 1992 i Washington DC og hadde særleg deltaking frå fagfolk i multilaterale organisasjonar (Verdsbanken, FN systemet m.fl.). I 1993 vart verdskonferansen halden i Manila. Den planlagte konferansen i 1994 vart avlyst.

Verdskonferansen i 1995 i Noreg

Forvaltning av ressursar i utviklingsland har heile tida vore eit hovudtema ved konferansane og var det også i 1995. Gjennom løyvingar frå utanriksdepartementet i Danmark, Swedish Agency for Research Cooperation with Developing Countries og NORAD kunne 45 forskarar frå den tredje verda inviterast til konferansen. 40 av desse møtte fram.

Plasseringa av konferansen i Europa og i Noreg ga imidlertid også høve til å ta opp spørsmål som tidlegare har vore lite fokusert og som vi meiner har stor substansiell interesse, ikkje berre for Norden, men og for utviklingsland. Gjennom samanliknande studiar av forvaltningsinstitusjonar trur vi det går an å lære av kvarandre. Dei erfaringane som ulike europeiske land har gjort med

forvaltning av fellesressursar kan komme til nytte i utviklingsland og dei problem utviklingslanda har med å finne levedyktige forvaltningsinstitusjonar kan vere verdt å studere for dei som skal lage nye forvaltningsinstitusjonar i dei nye nasjonane i Aust-Europa.

Gjennom ei løyving frå Norges Forskningsråd kunne vi invitere 8 deltakarar frå 5 land i Aust-Europa. I tillegg inviterte vi til arbeidsgrupper på ressursar i nordområda og på skog- og utmarks-allmenningar i Europa.

Alt i alt vart det arrangert 66 sesjonar med 220 presentasjonar av paper/poster. Også 2 filmar sto på programmet. Det vart arrangert ekskursjonar til Røst og Beiarn med 5 foredrag om ressursbruken i områda. Gjennom 5 plenarsamlingar med 8 plenarforedrag vart det teke opp tema som norsk ressurspolitikk i nordområda, økonomisk teori

om allmenningar og økonomisk utvikling, Robert McC. Netting sitt bidrag til forskning om allmenningar⁽¹⁾ biodiversitet, og urbefolkningane og retten til «vår felles framtid».

Den 28 mai reiste deltakarane heimover, slitne men stort sett nøgde om vi skal tru tilbakemeldingane. For den som er nysgjerrig på meir om kva som skjedde så finst det sjølvsagt meir detaljar om programmet og deltakarane på WWW: <http://www.hibo.no/asf/IASCP>

Vel møtt til neste møte i foreininga. Det skal haldast i California 5-9 juni 1995.

Note

(1) Robert McC. Netting var president for IASCP 1991-92. Han døde 4 februar 1995.

LANDKREDITT

Karl Johansgt. 45,

0162 Oslo 1

Telefon 22 42 65 85

Telefax 22 42 34 67

Landkreditt tilbyr gunstige lån til landbruket,
samvirket og selveiede boliger.

Ta kontakt for nærmere informasjon.